

Opetus- ja kulttuuriministeriö

Undervisnings- och kulturministeriet

Kultur

God Mediekunnighet

Nationella Riktlinjer 2013–2016

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer, Finland 2013:12

God Mediekunnighet

Nationella Riktlinjer 2013–2016

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer, Finland 2013:12

Undervisnings- och kulturministeriet
Kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelningen
PB 29, 00023 Statsrådet
Finland
<http://www.minedu.fi>
<http://www.minedu.fi/OPM/Publicationer>

Ombrytning: Erja Kankala, Undervisnings- och kulturministeriet
Bilderna: Jorma Waldén, Elina Hanninen and rodeo.fi

ISBN 978-952-263-220-3 (PDF)
ISSN-L 1799-0343
ISSN 1799-0351 (Online)

Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2013:12

Förord

Mediekunnighet är dagens läskunnighet. God mediekunnighet behövs i olika roller i informationssamhället: som medborgare, konsument, arbetstagare och studerande.

God mediekunnighet hjälper oss också att förstå och förhålla oss kritiska till den värld och den kultur vi lever i. Mediekunnigheten är således också förknippad med att växa som människa och med livskvalitet.

Utgångspunkten för riktlinjerna för god mediekunnighet är principerna i FN:s konvention om barnets rättigheter. Den viktiga utgångspunkten för dessa principer är att barn och unga är aktiva aktörer.

Deras aktiva roll framgår också i deras relation till medierna: i medierna leker de och har olika hobbyer, upplever olika slags känslor, lär sig nytt och deltar i olika gemenskaper.

Den upplevelserika och erfarenhetsmässiga aspekten bör också placeras i centrum av mediefostran. Även växelverkan mellan generationerna är viktig. Det är de vuxna som har nyckelpositionen beträffande främjandet av god mediekunnighet bland barn och unga.

Under de senaste åren har mediefostran i Finland utvecklats. Kännedomen om mediekunnighet har spridit sig. Fältet har förändrats och utvidgats. Området är tvärspektoriellt och består av olika aktörer såväl från kulturpolitiken som barn- och ungdomspolitikerna samt bl.a. från områdena utbildning, social- och hälsovård och konsumentfostran.

I Finland verkar sedan början av 2012 Centralen för Mediefostran och bildprogram som ersatte Statens filmgranskningsbyrå. I början av 2014 sammanslås Centralen för Mediefostran och bildprogram och Nationella audiovisuella arkivet till Nationella audiovisuella institutet. En av dess viktiga uppgifter är att främja mediekunnighet.

Dessa riktlinjer för god mediekunnighet och verkställandet av dem uppfyller regeringsprogrammets mål att alla barn och ungdomar ska ha förutsättningar för och tillgång till delaktighet i informationssamhället. God mediekunnighet är en viktig väg till delaktighet.

De gemensamma principer som preciseras i Riktlinjer för god mediekunnighet kan stöda den fortsatta utvecklingen av mediefostran så att den blir likvärdigare, mångsidigare och högklassigare. I framtiden kommer behovet av mediekunnighet inte att minska utan tvärtom.

Paavo Arhinmäki
Kultur- och idrottsminister

Sammandrag

Undervisnings- och kulturministeriet har dragit upp kulturpolitiska riktlinjer för åren 2013–2016 i syfte att främja en god mediekunnighet. I bakgrunden till detta finns bl.a. målen i regeringsprogrammet, ett utvidgat fält av aktörer och en medieomgivning under ständig utveckling.

Att stärka mediefostrans ställning har inkluderats som ett mål för den strategiska utvecklingen av ministeriets kulturpolitik. Vikten av god mediekunnighet konstateras också i riktlinjerna för audiovisuell kultur. De aktuella riktlinjerna hör till olika aspekter av mediefostran, i synnerhet delaktighet, medborgaragerande, kritiskhet, kreativitet och självuttryck.

Riktlinjerna härleds från förändringarna inom fältet för mediefostran under de senaste åren: den allmänna debatten har blivit livligare och aktörsfältet har utvidgats. I Finland verkar sedan början av 2012 Centralen för Mediefostran och bildprogram som har en myndighetsuppgift att främja mediekunnighet.

I bakgrunden lyfts centrala utvecklingstrender och utmaningar fram: barns och ungas förändrade medieomgivning och -kultur, frågor som gäller delaktighet och utslagning, samarbete inom området och stöd för aktörernas kunnet samt behoven att definiera god mediekunnighet.

I riktlinjerna betonas att mediekunnigheten berör olika samhällssektorer i stor omfattning. Dessutom förenas många olika frågor i arbetet som strävar efter att främja mediekunnigheten. I de tvärspektoriella riktlinjerna framhävs gemensamma principer och centrala verksamhetsriktningar.

I riktlinjerna fastställs mål och åtgärder som rör barn- och ungdomsinriktad mediefostran i vardagen, hållbara strukturer för att göra mediefostran kontinuerlig och etablerad, aktörernas sätt att profilera sig och bilda partnerskap samt Finlands aktiva globala verksamhet.

För att genomföra riktlinjerna krävs fortsatta diskussioner. Enligt riktlinjerna kan uppföljning göras årligen i expertpanelerna under åren 2013–2016.

Innehåll

Förord	3
Sammandrag	4
1 Inledning	6
2 FN:s konvention om barnets rättigheter som värdegrund för mediefostran	8
3 Landskapet inom mediefostran i Finland 2013	9
3.1 Det nationella landskapet	9
3.2 Främjande av mediekunnighet i Europeiska unionen	15
3.3 Den internationella miljön	16
4 Utvecklingstrender och utmaningar	17
4.1 Barns och ungas varierande medieomgivning och -kultur	17
4.2 Möjligheter till delaktighet och risker för utslagning	19
4.3 Olika aktörer och mediefostrarnas kompetens	20
4.4 Förtydligande av begreppet mediekunnighet	21
5 God mediekunnighet som mål	23
5.1 Vision och principer för mediefostran	23
5.2 Mål	24
5.2.1 Barn- och ungdomsorienterad mediefostran i vardagen	24
5.2.2 Hållbara strukturer	25
5.2.3 Aktörernas möjlighet att profilera sig och pratnerskap	26
5.2.4 Finland som aktiv global aktör	27
5.3 Uppföljning	27
Källor	28
Bilagor	29
Bilaga 1. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer som rör mediekunnighet	29
Bilaga 2. Mål, åtgärder och genomförare	30

1 Inledning

Denna publikation innehåller de kulturpolitiska riktlinjer som undervisnings- och kulturministeriet dragit upp i syfte att främja god mediekunnighet bland barn och unga i Finland. Publikationens målgrupp är olika aktörer på bred front inom mediefostran¹ allt från den offentliga förvaltningen till medborgarsamhället och mediebranschen och aktörer som ansvarar för mediefostran i praktiken. Riktlinjerna och principerna har beretts tväradministrativt och i samarbete med branschen.

Målet är att stärka de gemensamma strategiska avsikterna beträffande främjandet av god mediekunnighet bland barn och unga samt förtydliga verksamhetsriktningarna för att nå de eftersträlvade målen. Syftet är också att inleda processer där olika aktörer tillsammans och separat för förslagen vidare. Projektet är fyraårigt och pågår från 2013 till 2016.

Som bakgrund till riktlinjerna omfattar publikationen en översikt över mediefostran på nationell och internationell nivå samt de viktigaste utvecklingstrenderna och utmaningarna som kan skönjas inom mediefostran. Bakgrunds innehållet fokuserar på barns och ungas förändrade medieomgivning och -kultur, frågor som gäller delaktighet och utslagning, samarbete inom mediefostran och stöd för medieföstrarnas kompetens samt behoven att definiera god mediekunnighet.

Enligt regeringsprogrammet för statsminister Jyrki Katainens regering ska alla barn och ungdomar garanteras förutsättningar och tillgång till delaktighet i informationssamhället. Målet hänger samman med undervisnings- och kulturministeriets Barn- och ungdomspolitiska utvecklingsprogram², enligt vilket barns och ungas utveckling till aktiva medborgare som bär samhällsansvar stöds bl.a. genom att stärka delaktigheten i informationssamhället och mediefärdigheterna. I utvecklingsprogrammet fästs uppmärksamhet vid mediekunnighet och teknologisk kompetens som en del av allmänbildningen och vikten av en mångsidig läskunnighet framhävs som en förutsättning för att verka i samhället. Mediekunnigheten är en del av en mångsidig läskunnighet och räknas därigenom som ett redskap för inläring, informationssökning, självuttryck och engagemang.

Föregående dokument som behandlade mediefostran i stor omfattning är undervisnings- och kulturministeriets kulturpolitiska dokument från 2004. Syftet med publikationen³ var att förebygga effekterna av medievåld. Den innehöll bland annat ett förslag om att förnya Statens filmgranskningsbyrå och utveckla nya dimensioner inom mediefostran.

1 Mediefostran är ett omfattande begrepp, som används i Finland. Termen är en direkt översättning från finskans 'mediakasvatus'. I denna publikation behandlas mediekunnighet. Mediefostran främjar utvecklingen av god mediekunnighet.

2 Barn- och ungdomspolitiskt utvecklingsprogram 2012–2015. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2012:7.

3 Mediäväkivalta. Lapset ja media. Luonnos toimintaohjelmaksi 2005–2007. Opetusministeriön monisteita 2004:10.

Att stärka mediefostrans ställning har inkluderats som ett mål för den strategiska utvecklingen av ministeriets kulturpolitik⁴. Även i riktlinjerna för den audiovisuella kulturen, som publicerades hösten 2012, konstateras vikten av god mediekunnighet. Enligt riktlinjerna stöder mediefostran en omfattande och mångsidig läskunnighet som stärker barns och ungas färdigheter i fråga om livskompetens.⁵

Denna publikation är en uppdatering av de tidigare dokumenten som rör mediefostran och mediekunnighet⁶. En del av målen i de tidigare riktlinjerna och åtgärdsprogrammen som gäller mediefostran har redan nåtts, men många är fortfarande aktuella.

Under de senaste åren har fältet för mediefostran förändrats. Den allmänna debatten och medvetenheten om mediekunnighet har ökat. I Finland verkar sedan början av 2012 Centralen för mediefostran och bildprogram som ersatte Statens filmgranskningsbyrå. Centralen har en myndighetsuppgift att främja mediefostran.

Aktörsfältet inom mediefostran har ytterligare utvidgats vid sidan om småbarnsfostran, förskoleundervisning och skolor till exempel till allmänna bibliotek, ungdomsarbete och kultursektorn. Inom mediefostran verkar dessutom ett flertal nationella organisationer och mediebranscher. Medieomgivningen utvecklas också hela tiden. Utvecklingstrenderna skapar ständigt nya utmaningar för branschen.

Undervisnings- och kulturministeriets mål i den nya situationen har varit att dra upp tvärsektoriella riktlinjer för att främja god mediekunnighet bland barn och unga. Det har ansetts viktigt att göra ramen för den nationella verksamheten tydligare: sammanfatta gemensamma principer, specificera centrala verksamhetsriktningar och sporra aktörerna att profilera sig.

Utgångspunkten är att mediekunnsigheten berör många olika samhällssektorer, såsom fostrings- och utbildningssystemet, aktörer i ungdoms- och kulturbranschen, social- och hälsovårdssektorn, konsumentfrågor och mediebranschen. Arbetet för att främja mediekunnsigheten kopplar samman frågor som gäller medier, pedagogik och barns och ungas livskompetens. Samarbetet mellan aktörerna utgör kärnan i mediefostran.

Som namnet antyder fokuserar riktlinjerna på mediekunnsighet. Mediefostran stöder utvecklingen av god mediekunnsighet. I publikationen diskuteras en bred mediekunnsighet. De aktuella riktlinjerna om olika aspekter av mediefostran gäller i synnerhet delaktighet, medborgarnas roll, kritiskhet, kreativitet och självuttryck. Främjandet av god mediekunnsighet bland barn och unga stöder också ett tryggt agerande i medieomgivningen.

Det är en gemensam uppgift att främja god mediekunnsighet. Å andra sidan finns det mediefostran av många slag, olika aktörer och betraktelsesätt. Syftet med riktlinjerna är inte heller att fastställa en viss riktning utan att betona mediefostrans mångfald och rikedom. Det är önskvärt att även dessa riktlinjer inspirerar till ett fortsatt främjande av mediefostran och till en livlig diskussion.

4 Kulturpolitisk strategi 2020. Undervisningsministeriets publikationer 2009:14;

5 Audiovisuaalinen kulttuuri digitaalisessa ympäristössä. Poliittiset linjaukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012: 31.

6 Sammandrag av undervisnings- och kulturministeriets tidigare publikationer om mediekunnsighet i bilaga 1.

2 FN:s konvention om barnets rättigheter som värdegrund för mediefostran

Med tanke på barnets rättigheter är barnet en aktiv aktör som har många slags rättigheter i fråga om medieanvändningen och medieomgivningen. Konventionen behandlar främjandet av mediekunnighet på ett vittomfattande sätt: den tar bland annat upp frågor såsom att ta emot och producera information, självuttryck, lek, engagemang, mångsidigt innehåll och behov av skydd. mediefostran, vars värdegrund är barnkonventionen, stöder ett helhetsbetonat välbefinnande bland barn och unga.

I barnkonventionen framhävs en balans mellan barnets yttrandefrihet och skyddet av barn. Uppväxt- och verksamhetsmiljöerna samt utgångspunkterna för fostran är annorlunda i den tidiga barndomen än i ungdomen. Behoven bland barn och unga i olika ålder varierar också. Konventionen påminner dessutom om att barn som hör till språkliga minoritetsgrupper och urbefolkning har rätt att använda sitt eget språk och främja sin kultur.

Viktiga principer i konventionen är att barnets bästa ska komma i främsta rummet, att alla barn har lika värde, rätt till särskilt skydd och särskild omsorg samt att barnens åsikter ska beaktas.

Barnkonventionen innehåller följande allmänna principer som gäller mediefostran:

1. Barnets bästa ska komma i främsta rummet i allt offentligt beslutsfattande.
2. Barnet har rätt att delta och uttrycka sin åsikt i enlighet med sin ålder och utvecklingsnivå.
3. Barnet har rätt att växa och utvecklas i sin egen individuella takt.
4. Barn ska bemötas likvärdigt.

Enligt konventionen har barnet rätt att

1. Få information.
2. Själv producera information och uttrycka sig.
3. Bekanta sig med kulturlivet och olika former av konst.
4. Få skydd.

Barnkonventionen betonar att föräldrarna har det primära uppfostringsansvaret och rätt att få stöd för denna uppgift. En förståelse för mediefostran bland vuxna, både föräldrar och andra fostrare, bidrar till att barnets rättigheter förverkligas.

Barnet har rätt att via massmedierna få sådan information som främjar hans eller hennes utveckling och välbefinnande. I detta syfte uppmanar konventionen den offentliga makten att sporra massmedierna att producera och sprida sådan information och sådant material.

3 Landskapet inom mediefostran i Finland 2013

3.1 Det nationella landskapet

Aktörerna inom mediefostran kan delas in på många olika sätt. I denna publikation har de nationella aktörerna delats in i aktörer som främjar och stöder mediefostran respektive aktörer som utför mediefostran i olika sektorer.

3.1.1 Aktörer som främjar och stöder mediefostran

Aktörerna som främjar och stöder mediefostran strävar efter att skapa mångsidiga förutsättningar för att genomföra mediefostran. De kan till exempel förbättra möjligheterna och förmågan hos dem som utför mediefostran att inkludera mediefostran i den egna verksamheten och att stöda planeringen, genomförandet och utvärderingen av den. Målet är också att medverka till att utvidga kunskapsunderlaget som grundar sig på högklassig och aktuell forskning i mediefostran.

Aktörer i offentliga sektorn som främjar och stöder mediefostran är staten och kommuner, i tredje sektorn medborgarorganisationer, föreningar och övriga kultur- och konstinstitutioner. I mediebranschen verkar företag, föreningar inom branschen och intressebevakningsorganisationer. Inom mediefostran verkar även universitet och högskolor som självständiga inrättningar och stiftelser.

Att främja mediefostran i undervisnings- och kulturministeriet och i ämbetsverk som lyder under ministeriet

Som en del av statsrådet ansvarar undervisnings- och kulturministeriet för utvecklingen av utbildnings-, vetenskaps-, kultur-, idrotts- och ungdomspolitiken och för det internationella samarbetet. I undervisnings- och kulturministeriet stöds främjandet av mediekunnighet med resursstyrning och informationsstyrning. Till ministeriets uppgifter hör också att utveckla lagstiftningen för branschen.

Främjandet av mediekunnigheten är ett innehållsområde i undervisnings- och kulturministeriets förvaltningsområde som hör till två avdelningars verksamhetsområde i ministeriet och till olika politiska områden: kulturpolitik, ungdomspolitik och konst- och konstnärspolitik samt beträffande den utbildningspolitiska avdelningen i synnerhet den allmänbildande utbildningen, som även omfattar småbarnsfostran⁷

Inom kulturpolitiken, som en del av den audiovisuella politiken, har skapandet av förutsättningar för mediekunnighet stötts bland annat med anslag för nationella projekt inom mediefostran. Målet är att främja mediefostran samt att utveckla barnens mediekunnighet och förutsättningarna för en medicomgivning som är trygg för barnen. Inom ramen för projekten utvecklas mediefostran för barn under 12 år i olika

⁷ Beredningen, förvaltningen och styrningen av lagstiftningen för småbarnsfostran och dagvårdstjänster överfördes från social- och hälsovårdsministeriet till undervisnings- och kulturministeriet fr.o.m. 1.1.2013.

verksamhetsmiljöer såsom bibliotek, daghem, förskole- och nybörjarundervisning samt morgon- och eftermiddagsverksamhet för skolelever och skolans klubbverksamhet. Anslaget är också avsett för att stärka kunskapsunderlaget i mediefostran. Inom kulturpolitiken gäller den senaste reformen, som utfördes under regeringsperioden 2007–2011, lagstiftningen för filmgranskning.

Inom kulturpolitiken stöds mediefostran också som en del av bibliotekspolitik. I undervisnings- och kulturministeriets senaste bibliotekspolitik (2015) är ett av målen att de allmänna biblioteken ska stöda utvecklingen av barnens informationshanterings- och mediekunnighet med sin verksamhet. Mediefostran som görs på allmänna bibliotek har utvecklats i flera års tid bland annat genom projekt och utbildningar och genom att skapa nätverk. I riksomfattande biblioteksprojekt som rör mediefostran har man enligt bedömningar skapat centrala förutsättningar för mediefostran på bibliotek och bidragit till att mediefostran inplantas i biblioteksväsendet⁸. Mediefostran är allt oftare också en del av samarbetet mellan skolor och bibliotek.

Undervisnings- och kulturministeriets ungdomspolitik har som mål att främja och socialt stärka ett aktivt medborgarskap bland ungdomarna samt förbättra ungdomarnas uppväxt- och levnadsförhållanden. Målen grundar sig på ungdomslagen enligt vilken ministeriet ansvarar för den allmänna utvecklingen av ungdomsarbete och -politiken. Mediefostran är en viktig del av ungdomspolitik. Genom mediefostran skapas grunden för ungdomarnas delaktighet och påverkan samt integration i samhället. Ministeriet stöder informations- och rådgivningsarbetet bland ungdomar, kunnandet och samarbetet inom nätungdomsarbete och -verksamheten samt stärker kunskapsunderlaget som rör ungdomar genom att ställa till förfogande resurser inom mediefostran, till exempel vissa service- och utvecklingscentraler för ungdomsarbete. Dessutom beviljas allmänna understöd till riksomfattande organisationer som utför ungdomsarbete. Till dessa hör även centrala

organisationer inom mediefostran. Med särskilda understöd stöds kommuners och sammanslutningars projekt inom mediefostran. I dessa projekt betonas ungdomarnas frivilliga arbete och peer learning. Genom mångsidiga riksomfattande och kommunala projekt har ungdomarnas mediekunnighet och informationssamhällsfärdigheter främjats. Dessutom har dessa projekt stärkt ungdomsarbetarnas kunnande i mediefostran och betonat mediekunnighetens betydelse som en del av det grundläggande ungdomsarbetet och den grundläggande ungdomsverksamheten.

Beträffande undervisnings- och kulturministeriets utbildningspolitik bekräftades den 28 juni 2012 de nya målen för undervisning som avses i lagen om grundläggande utbildning samt timfördelningen inom den grundläggande utbildningen. Utbildningsstyrelsen har påbörjat en reform av grunderna för förskoleundervisningens, den grundläggande undervisningens och påbyggnadsundervisningens läroplaner. När läroplanerna förnyas beaktas också breda läs- och skrivefärdigheter inklusive besittning av mediekunnighet. Ministeriet har via Utbildningsstyrelsen anvisat finansiering till utbildningsanordnare för att utveckla inlärningsmiljöerna och göra dem mångsidigare. I utvecklingsarbetet har informationstekniken och tekniken för informationsöverföring som uppgift att förena olika inlärningsmiljöer och därmed möjliggöra anskaffning, produktion och behandling av information när omfattande inlärningsmiljöer av olika slag utnyttjas. Projekten bör stöda den helhetsbetonade utvecklingen av utbildningsanordnarens pedagogiska användningssätt. Finansiering anvisas också för verksamhet som överskrider läroämnesgränserna och ökar mediekritiskheten.

Undervisnings- och kulturministeriets utbildningspolitiska avdelning och kultur-, idrotts- och ungdomspolitiska avdelning finansierar gemensamt det riksomfattande programmet Läslust, vars mål är att främja barns och ungas

⁸ Savolainen, Tarja (2011). Lapset ja media. Kolmen hankekokonaisuuden arviointi. Cuporen verkkojulkaisuja 7/2011.

läsintresse och stärka nödvändiga färdigheter i den förändrade läs- och läskunnighetskulturen. Till programmets mål hör att stöda skolornas och bibliotekens samarbetsformer samt öka lärarnas och bibliotekspersonalens medvetenhet och kompetens även beträffande mediefostran. Det treåriga programmet (2012–2015) samordnas av Uleåborgs universitet. Läslust-temaåret firas 2014.

Centralen för mediefostran och bildprogram och Nationella audiovisuella arkivet

Till följd av reformen av lagstiftningen för bildprogram verkar sedan början av 2012 en nationell myndighet för mediefostran i Finland, Centralen för mediefostran och bildprogram (MEKU)⁹. Till MEKUs verksamhetsfält hör att främja och samordna mediefostran på nationell nivå samt övervaka utbudet av bildprogram i syfte att skydda barn. Centralens uppgift är bl.a. att främja barnens mediekompetens, en trygg medieomgivning och forskning i branschen. MEKU upprätthåller ett system för klassificering av bildprogrammets åldersgränser och utbildar klassificerare av bildprogram. Tillsammans med Mannerheims Barnskyddsförbund och Rädda Barnen rf är MEKU det finländska centret i Europeiska unionens nätverk Safer Internet.

Nationella audiovisuella arkivet (KAVA) är ett ämbetsverk som lyder under undervisnings- och kulturministeriet. Dess uppgift är att bevara och spara det audiovisuella kulturarvet för framtida generationer samt främja den audiovisuella kulturen bl.a. med hjälp av framställningsverksamhet, publikationer och forskning. Arkivet erbjuder som en del av visningsverksamheten filmfostran för grundskolor och gymnasier i samarbete med organisationer som bedriver filmfostran samt andra kulturmyndigheter och kommunala aktörer.

Enligt planerna ska Centralen för mediefostran och bildprogram och Nationella audiovisuella arkivet sammanslås till ett ämbetsverk, Nationella audiovisuella institutet, i början av 2014.

Utbildningsstyrelsen

Utbildningsstyrelsen ansvarar för utvecklingen av undervisningen. Dess viktigaste uppgifter beträffande främjandet av mediekunnighet är att utveckla utbildningen, utarbeta läroplaner och examina och ordna kompletterande utbildning samt finansiera undervisningsväsendets personalutbildning. Utbildningen utvecklas bland annat inom sektorerna förskoleutbildning och grundläggande utbildning, morgon- och eftermiddagsverksamhet, gymnasieutbildning och grundläggande konstutbildning. De utvecklingsprojekt som ämbetsverket genomför är centrala. Det senaste projektet var ett handlingsprogram vars mål var att stöda delaktighet genom mediekunnighet. Utbildningsstyrelsen stöder också genom statsunderstöd utvecklings-, försöks- och startprojekt på olika utbildningsstadiet.

Som bäst bereds de nya läroplanerna för den grundläggande utbildningen som blir färdiga före utgången av 2014. Läroplanerna tas i bruk den 1 augusti 2016 för alla årskurser. När läroplansgrunderna utarbetas betraktas mediekunnighet som en del av en omfattande läs- och skrivefärdighet som är uppbyggd av elevens inläring under hela den grundläggande utbildningen. Enligt utvecklingsämbetsverkets strategi¹⁰ utvecklas Utbildningsstyrelsen dessutom till ett nationellt kompetenscentrum för informations- och kommunikationsteknikens (IKT) undervisningsändamål och digitala inlärningsmiljöer.

Övriga ministerier och myndigheter

Även andra ministerier eller myndigheter stöder mediekunnigheten ur olika synvinklar. Justitieministeriet stöder mediekunnigheten utgående från delaktighet och påverkan som en del av demokratifostran där barn och unga är en av målgrupperna. Justitieministeriet publicerade 2005 en rapport om den nationella utvecklingen av mediefostran¹¹, som var en del av Vanhanens första regerings politikprogram för medborgarinflytande

9 Lag om Centralen för mediefostran och bildprogram (711/2011), lag om bildprogram (710/2011)

10 Kompetens och bildning 2020. Utbildningsstyrelsens strategi. Informationsmaterial 200:67.

11 Kotilainen, Sirkku & Sintonen, Sara (toim.). Mediakasvatus 2005. Kansalliset kehittämissuhteet. Oikeusministeriön julkaisuja 2005:5.

och informationssamhällsprogram. Konkurrens- och konsumentverket närmar sig mediefostran ur konsumentfostrans synvinkel. Förutom att verket sköter tillsynsuppgifter producerar det också material som rör medierna genom konsumentupplysning och -fostran.

Under Vanhanens andra regering inkluderade kommunikationsministeriet ett medieforum för barn och unga (2008) i informationssamhällsprogrammet. Målet var att främja ungdomarnas mediefärdigheter och mediekunnighet, utveckla medie- och internetsamfundens självreglering samt öka diskussionen och medvetenheten beträffande mediekunnighet. Under medieforumet publicerades bland annat utredningar som rörde barns och ungas medievärld¹². Kommunikationsverket, som lyder under kommunikationsministeriet, skötte uppgifter som rörde barn och kommunikation tills de flyttades över till Centralen för mediefostran och bildprogram som grundades 2012.

Riksomfattande organisationer, service- och utvecklingscentra och nätverk

I Finland finns det riksomfattande organisationer som kan främja mediekunnighet som en del av sin grundläggande uppgift eller huvuduppgift. Organisationerna verkar som experter, påverkar, utvecklar, informerar och genomför projekt. Utgångspunkten är vanligen kännedom om ett visst specialområde och en viss grupp.

Aktiva barn- och ungdomsorganisationer har satsat på att främja mediekunnighet som en del av arbetet att främja välbefinnande bland barn och unga. Exempel på sådana organisationer är Mannerheims Barnskyddsförbund, Klubbcentralen – stöd för skolan rf, Rädda Barnen rf och Finlands Föräldraförbund. Barn- och ungdomsorganisationerna har starka regionala nätverk som ofta är verksamma ända upp till lokalnivå.

Ur mediefostrans synvinkel är de viktigaste riksomfattande service- och utvecklingscentren för ungdomsarbete Koordinaatti –

Utvecklingscenter för ungdomsinformations- och rådgivningsarbete, Verke – Det nationella utvecklingscentret för ungdomsarbete på nätet och Ungdomsforskningsnätverket.

Ett viktigt nätverk med tanke på mediefostran är barnkulturcentrens riksomfattande nätverk Aladdins lampa. Till nätverket hör ett flertal aktörer som har inkluderat mediefostran i sin regionala verksamhet. Den pågående verksamhetsperioden 2009–2013 är nätverkets tredje. En central aktör bland organisationerna inom mediefostran, som särskilt stöder arbetet samt förenar forskning och aktörerna som utför arbetet i praktiken, är Sällskapet för mediefostran. Till exempel Centralen för mediefostran Metka genomför och utarbetar modeller för det praktiska arbetet inom området och bland annat Skolbioföreningen främjar filmkunskap som en del av mediefostran. Organisationerna inom mediefostran har en viktig roll i arbetet att främja mediekunnighet.

Inom mediefostran verkar också riksomfattande organisationer i den audiovisuella branschen, till exempel organisationer som sprider mediekonst eller filmer. De genomför bland annat projekt inom medie- och filmfostran och är med och utvecklar mediefostran ur filmfostrans synvinkel. Organisationerna i den audiovisuella branschen utvecklar och möjliggör också verksamhet på regional och lokal nivå.

Finlands Biblioteksförning är en aktiv aktör inom mediefostran. I det senaste projektet är målet bl.a. att etablera nya verksamhetsformer inom mediefostran och att fästa uppmärksamhet vid kvaliteten på mediefostran på allmänna bibliotek.

Att stöda mediekunnighet i mediebranschen

Mediekunnigheten främjas också i företagsvärlden, i föreningar inom mediebranschen och i intressebevakningsorganisationer. Den rådande verksamhetsmiljön i mediebranschen karaktäriseras av internationalism och global konkurrens om marknadsområden och publik. Allt fler

12 Kangas, Sonja; Lundvall, Anniina & Sintonen, Sara (2008). Lasten ja nuorten mediamaailma päihinänkuoressa. Lasten ja nuorten mediafoorumi. Liikenne- ja viestintäministeriö 2008; Kangas, Sonja; Lundvall, Anniina & Tossavainen, Tommi (2009). Digitaalisen pelin päihinänkuoressa. Lasten ja nuorten mediafoorumi. Liikenne- ja viestintäministeriö 2009.

företag i mediebranschen har övergått till att producera och distribuera digitalt innehåll. I branschen utreder och utvecklar man ständigt nya affärsverksamhetsmodeller, service- och produktkoncept samt reder ut användarnas behov till exempel i anslutning till förändringar i läsvanorna.¹³ I mediebranschen innebär främjandet av mediekunnigheten fostran till mediekonsument, framtida läsare och annan användare av medieinnehållet. Medieläskunniga konsumenter kan värdesätta och välja mångsidigt och ansvarsfullt producerat innehåll. Mediefostran stöder på detta sätt förutom konsumtionen av olika innehåll även produktionen och distributionen av innehållet och därigenom ekonomin och sysselsättningen i den kreativa branschen.

Mediernas centralförbund har satt upp som sitt strategiska och samhälleliga mål att utveckla mediekunnigheten bland barn och unga. Enligt förbundets riktlinjer för mediefostran är en medieläskunnig publik en viktig förutsättning för användningen och konsumtionen av medietjänster.¹⁴

Intressebevakningsorganisationer i mediebranschen främjar användningen av medieinnehåll i samhället i de sektorer de representerar. Organisationerna producerar forskning och annan information som rör barns och ungas medieanvändning, utarbetar material för lärare och andra fostrare samt ordnar kampanjer. Intressebevakningsorganisationerna samarbetar aktivt med riksomfattande organisationer inom mediefostran och med myndigheter för att främja mediekunnighet.

Mediekunnighet främjas också i allt större utsträckning i medieföretag. I Finland har arbetet inom mediefostran länge representerats av till exempel Tidningarnas Förbunds verksamhet Tidningen i skolan som omfattar ett stort område. Verksamheten har blivit en del av landskapstidningarnas och skolornas samarbete för att främja mediefostran. I arbetet för att främja mediekunnighet deltar numera bland annat företag som tillhandahåller nättjänster och nätplattformar.

Verksamheten genomförs på många olika sätt: företagen kan till exempel hjälpa läroanstalter att själva producera medier, tillhandahålla tekniska nätplattformar för mediefostran till exempel i nätundervisningsarbetet och lämpligt material om mediefostran för skolor och läroanstalter. Även spelindustrin tillhandahåller innehåll, till exempel inlärningsmiljöer i form av spel.

Bland företagen i mediebranschen har Rundradion länge främjat mediefostran. Rundradion producerar material inom mediefostran för sin webbplats. Rundradions Mediebuss har tillhandahållit utbildning i mediefostran i skolor, institutioner för lärarutbildning, på ungdomsgårdar och bibliotek runtom i Finland.

Universitet, högskolor och övriga forskningsorganisationer

Universitet, högskolor och andra forskningsorganisationer främjar utvidgningen av ett högklassigt och aktuellt kunskapsunderlag i mediefostran som baserar sig på forskning. Forskningsdata är viktiga i det arbete som alla andra parter som främjar mediefostran utför.

Universiteten bedriver vetenskaplig forskning och ger den högsta undervisningen som grundar sig på denna. I åtta av Finlands tio universitet som erbjuder kultur-, konst-, kommunikations- eller pedagogikstudier pågår kontinuerlig forskning och undervisning i mediefostran. Studierna är vanligen enskilda kurser i olika vetenskapsgrenar beroende på universitet. Mediefostran kan väljas som huvudämne vid Lapplands universitet och Tammerfors universitet och som biämne vid Helsingfors universitet. Vid universiteten utbildas också doktorer i mediefostran. Tammerfors och Lapplands universitet har en professur i mediefostran. Några universitet har undervisnings-, forsknings- och utvecklingsarbete inom mediefostran som separat enhet eller område.

Media och kommunikation ingår också i kursutbudet som enskilda kurser eller kurspaket vid de flesta yrkeshögskolor. Bland yrkeshögskolorna

13 Se till exempel förlagens gemensamma projekt eReading som hör till programmet Next Media och som samordnas av Mediernas centralförbund: http://www.vkl.fi/tulevaisuus_ja_osaaminen/next_media_-ohjelma/ereading.

14 Viestinnän keskusliiton mediakasvatuslinjaukset. Lasten ja nuorten medialukutaidon kehittäminen. 2008. Viestinnän Keskusliitto ry.

kan specialiseringsstudier i mediefostran bedrivas vid Humanistiska yrkeshögskolan HUMAK (30 sp).

Inom ramen för Finlands Akademis Forskningsprogram för mediekultur finansierades under åren 1999–2002 nio forskningsprojekt med sammanlagt 2,5 miljoner euro. I programmet undersöktes brytningen i mediekulturen samt dess betydelse och inverkan på människornas vardag i synnerhet beträffande kulturen. Innehåll som gäller mediekunnighet ingår fortfarande i forskningsprogrammet Lärande och kunnande i framtiden som är öppet för ansökan 2013.

3.1.2 Aktörer som genomför mediefostran

Aktörer i kommunerna

De aktörer som utför det praktiska arbetet i mediefostran – som till exempel lärare, barn- och ungdomsarbetare och instruktörer – arbetar i kommunerna i olika uppväxtmiljöer bland barn och ungdomar där utgångspunkterna, målen och verksamheten varierar. Alla dessa aspekter och områden behövs när man främjar en mångsidig mediekunnighet bland barn och unga.

Mediepedagoger arbetar med barn och unga inom fostrings- och utbildningssektorn inom dagvården, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen samt gymnasieutbildningen. Tjänsterna inom småbarnsfostran når en stor del av barnen och den grundläggande utbildningen omfattar i praktiken alla barn i grundskoleåldern. Förutom dessa arbetar barn- och ungdomshandledare och fostrare till exempel inom morgon- och eftermiddagsverksamheten, klubbverksamheten och ungdomsarbetet. Barn- och ungdomsarbete utförs också på bibliotek, museer och inom andra kulturtjänster. Inläring i vardagen sker i hemmet och bland kamraterna.

På lokal nivå hör mediefostran i stor utsträckning till de kommunalt ordnade tjänsterna, vars innehåll

i flera fall bestäms på riksnivå¹⁵. Som stöd för de riksomfattande läroplansgrunderna har guider för mediefostran utarbetats för den allmänbildande utbildningen. Guiderna förklarar målen för och innehållet i läroplansgrunderna ur mediefostrans synvinkel. Målet med publikationen Mediefostran inom småbarnsfostran (2008) är till exempel att styra planeringen och genomförandet av småbarnsfostran på kommun- och enhetsnivå. Som en fortsättning på publikationen mediefostran inom småbarnsfostran utkom senare guider gällande mediefostran i förskole- och nybörjarundervisning och i grundläggande undervisning¹⁶.

Mediefostran stöds och genomförs speciellt inom ramen för kommunernas kulturtjänster, till exempel på bibliotek, museer och inom ungdomstjänsterna. En del kommuner har aktiva kulturcentra för barn och unga som även omfattar mediefostran. Museer och fotograficentra förvarar kulturarvet och tillhandahåller lättåtkomlig information och upplevelser. Även församlingar, lokala föreningar, regionala eller nationella organisationer samarbetar på regional och lokal nivå med dagvården, förskoleundervisningen, skolorna och läroanstalterna. Till exempel regionala filmcentra ordnar evenemang inom medie- och filmfostran.

Kommunernas ungdomsväsen genomför olika medieprojekt som är en del av informations- och rådgivningsarbetet bland ungdomar och nätundomsarbetet. Samarbetsnätverken i anslutning till dessa projekt är ofta omfattande. I dessa projekt betonas de ungas egen verksamhet och peer learning. Den goda praxis som skapats inom ramen för dessa projekt försöker man inplantera som en del av kommunernas ungdomsarbete.

Familjerna är en central miljö för mediefostran. Familjerna har olika vanor beträffande användningen av medier och varierande förmåga att stöda barn och unga i fråga om mediekunnighet. Enligt en enkät om medier som skickades till barnfamiljer 2012

15 Målen och det centrala innehållet i småbarnsfostran, förskoleundervisningen och den grundläggande undervisningen, utbildningen på andra stadiet och morgon- och eftermiddagsverksamheten linjeras i de nationella grunderna för enskilda sektorer. Utgående från grunderna utarbetar kommunerna sina kommunspecifika planer och enheterna sina enhetsspecifika planer.

16 Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa (2009). Kerhokeskus - koulutyön tuki ry. ja Opetushallitus; Mediataitojen oppimispolku perusopetuksessa (2011). Kerhokeskus - koulutyön tuki ry.

betonar även föräldrarna själva vårdnadshavarnas ansvar för att barnens medieomgivning är trygg¹⁷.

Enligt utredningen inkluderar föräldrarna mediefostran i den allmänna uppfostran som omfattar till exempel samtal med barnet, föräldrarnas närvaro och gränser.¹⁸ Barnen mår bättre om föräldrarna sätter sig in i barnets medieanvändning och mediekultur samt deltar i barnets medievardag. Detta kan hjälpa föräldrarna att förstå barnets lekar och känslor samt ge positiva gemensamma upplevelser. Barnet bör också vägledas till trygga och ansvarsfulla val. Föräldrarna behöver stöd för sin uppfostringsuppgift. Medieläskunniga föräldrar kan stöda barn och unga.

Föräldrar som begränsar sina barns medieanvändning begränsar i de flesta fall tv-tittandet, särskilt beträffande klocktider och programmens åldersgränser. Användningen av datorer begränsas i fråga om användningstiden.¹⁹ Enligt barnen som deltog i Barnens mediebarometer (2011) har nästan alla familjer regler som gäller medieanvändning. Största delen av de barn som besvarade enkäten (7–11-åringar) ansåg att hemmets regler var lämpliga.

3.2 Främjande av mediekunnighet i Europeiska unionen

Att utveckla mediekunnigheten och öka barnens trygghet i en ny medieomgivning är frågor som lyfts fram i flera olika motioner och strategier som Europeiska kommissionen utarbetat. Att förbättra de europeiska medborgarnas mediekunnighet och

digitala läskunnighet har också inkluderats i En digital agenda för Europa i Europa 2020-strategin. Målet med strategin är att stärka Europas konkurrensförmåga.

Europeiska kommissionen har sedan 2007 tagit flera initiativ gällande mediekunnighet²⁰. De senaste slutsatser som kommissionen antog var rådets slutsatser om den europeiska strategin för ett bättre internet för barn 2012²¹. Den europeiska strategin fokuserar nu på att skapa en trygg nätmiljö genom mediefostran och mediekunnighet, bekämpa spridning av bildmaterial i anslutning till sexuellt utnyttjande av barn, främja ett högklassigt nätinnehåll riktat till barn och unga samt öka medvetenheten och möjligheterna att påverka.

Expertgruppen för mediekompentens

Europeiska kommissionen tillsatte den första expertgruppen för mediekompentens 2006 och gruppen var verksam fram till 2010. Enligt gruppen hör mediekunnighet till aktivt medborgarskap, demokratin, den audiovisuella sektorn, kulturarvet och kulturidentiteten samt skyddet för minderåriga särskilt genom att stärka dem. Forskningsrapporter i anslutning till mediekunnighet har utarbetats, till exempel Aktuella trender inom mediekompentens i Europa (2007)²² och en undersökning om bedömningskriterierna för mediekompentens (2010)²³.

Våren 2011 tillsatte kommissionen en annan grupp som fick i uppdrag att särskilt fokusera på mediekunnighet i skolan. Finland har representanter i gruppen både beträffande utbildnings- och kultursektorn.

17 Lapsiperheiden mediäkysely 2012. 0-12-vuotiaiden lasten mediankäyttö ja kotien mediakasvatus huoltajien kuvaamina. Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämistätiö.

18–19 Aaltonen, Tiina (2009). Mediakasvatus suomalaisperheissä 2009. Viestintäviraston julkaisuja 11/2009.

20 Meddelande från Kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén och Regionkommittén. En europeisk strategi för mediekunskap i den digitala miljön. KOM(2007) 833 slutlig;

Kommissionens rekommendation av den 20 augusti 2009 om mediekunskap i den digitala miljön för en mer konkurrenskraftig audiovisuell industri och innehållsindustri och för ett kunskapssamhälle för alla (2009/625/EG);

Rådets slutsatser av den 27 november 2009 om mediekompentens i den digitala miljön (2009/C 301/09);

Rådets slutsatser om skyddet av barn i den digitala världen (2011/C 372/04).

21 Rådets slutsatser av den 26 november 2012 om den europeiska strategin för ett bättre internet för barn (2012/C 393/04).

22 Current trends and approaches to media literacy in Europe (2007).

23 Testing and Refining Criteria to Assess Media Literacy Levels in Europe (2010) Commissioned by the European Commission Directorate-General for Information Society and Media. Media Literacy Unit, European Commission.

Safer Internet

Målet med programmet Safer Internet som inleddes 1999 är att främja en trygg användning av internet i synnerhet bland barn och att bekämpa spridning av olagligt och skadligt innehåll. Europeiska kommissionen förenar europeiska nätverk och nationella projekt via programmet.

I Finland har Safer Internet-arbetet genomförts som samarbete mellan tre parter: Centralen för mediefostran och bildprogram, som samordnar arbetet, Mannerheims Barnskyddsförbund och Rädda Barnen rf. Programmet har också finansierat forskning, till exempel projektet EU Kids Online. Avsikten är att programmets verksamhet fortsätter efter 2013 inom ramen för Fonden för ett sammanlänkat Europa (Connecting Europe Facility).

I början av 2012 bildade kommissionen en koalition av verkställande direktörer för företag som tillhandahåller tjänster inom sociala medier. Målet är att få till stånd en konkret förbättring på följande fem delområden: rapporteringsverktyg, integritetsskydd, innehållsklassificering, användning av spärr- och filtersystem avsedda för vårdnadshavare samt procedurer för att avskaffa material som visar sexuellt utnyttjande av barn och samarbete med myndigheter.

3.3 Den internationella miljön

I de nordiska länderna – med undantag av Island – sköts de uppgifter som gäller främjande av mediekunnighet av myndigheter som lyder under undervisnings- och kulturministerierna. Den svenska myndigheten är Statens Medieråd, den norska Medietilsynet och den danska Medierådet for Børn og Unge.

I Europa finns eller har det funnits omfattande program eller riktlinjer för mediekunnighet i Holland, Storbritannien och Tyskland. I Holland genomför Expertcentret för mediavishet (Mediawijsheid Expertisecentrum) sedan 2008 ett program för mediekunnighet. Centret är grundat på initiativ av utbildnings-, kultur- och vetenskapsministeriet. Centret samordnar ett nätverk som har dragit upp gemensamma riktlinjer för verksamheten i syfte att främja mediekunnighet.

I Storbritannien pågick ett program för mediekunnighet under åren 2004–2008. Under denna period genomfördes bland annat ett brett forskningsprogram om omfattningen av mediekunnigheten och aktuella frågor beträffande mediekunnighet. Inom ramen för programmet skapades partnerskapsnätverk för vilka det producerades information om mediekunnighet och främjandet av denna.

I Tyskland inledde ministeriet för familje-, senior-, kvinno- och ungdomsfrågor en politisk process 2010 vars mål är att utveckla en enhetlig och systematisk internetpolitik för barn och unga. Innehållsområdena i barn-, ungdoms- och internetpolitiken är medieskydd, främjande av mediekunnighet och föräldrarnas ansvar.

UNESCO

Förenta Nationernas organisation för utbildning, vetenskap och kultur, Unesco, har i årtionden strävat efter att utveckla grunder för medieundervisning och för undervisning i mediekunnighet. Mediekunnigheten och informationskunnigheten granskas i Unesco med tanke på de mänskliga rättigheterna och med hänsyn till utvecklingen av informationssamhället. År 2008 utarbetades programmet Media and Information literacy - Curriculum for Teachers. Målet med planen är att främja medie- och informationskunnighet i lärarutbildningen.

År 2012 publicerades handboken Pedagogies of Media and Information Literacies som ger lärare grundläggande uppgifter om medie- och informationskunnighet samt metoder för den praktiska undervisningen i detta. Publikationen har utarbetats av finländska experter inom mediefostran.

4 Utvecklingstrender och utmaningar

Mediefostran är ett område som ständigt utvecklas på både internationellt och nationellt plan. Allt mer information är tillgänglig om förändringarna i barns och ungas medieomgivning, mediekunnighet och mediefostran. För mediefostran skapas nya strukturer och nya handlingsätt uppkommer.

Nedan diskuteras de centrala utvecklingstrenderna och utmaningarna beträffande mediekunnighet som ligger bakom riktlinjerna. De har sammanfattats under fyra rubriker: barns och ungas varierande medieomgivning och -kultur, möjligheter till delaktighet och utslagning, mediepedagogernas kompetens och samarbete samt förtydligande av begreppet mediekunnighet.

4.1 Barns och ungas varierande medieomgivning och -kultur

Medierna är en väsentlig del av barndomen och ungdomen. Medieorienterade lekar, medieinnehåll, -historier och möjligheterna till delaktighet hör till barnens och ungdomarnas uppväxtmiljö. Medieomgivningen och -kulturen har betydelse för barnens och ungdomarnas uppväxt, inlärninng samt för hur deras identitet och världsbild utformar sig.

Vi växer till människor delvis i förhållande till medierna. Viktiga är de erfarenheter, betydelser och den sociala verksamhet som föds genom olika sätt att umgås med medierna: läsa, lyssna, titta,

skriva, spela in, återge och spela. Medierna berikar små barns lek. Barn och unga har medierelaterade hobbyer. I kontakt med medierna får de upplevelser av inlärninng och framgång samt samhörighet och de hanterar olika känslor såsom glädje, sorg, spänning och rädsla.

Under de senaste åren har den insamlade informationen om medieanvändning bland barn och unga ökat. Förhållandet till medierna kan få sin början redan i spädbarnsåldern när barnet sitter i famnen på sin förälder som använder internet. Trots att användningen av internet har ökat är televisionen fortfarande det medium som särskilt små barn föredrar. I 7–8-års ålder har barn och ungdomar redan vanligen ett mycket omfattande och mångsidigt medielandskap. Det består av böcker, tidningar, radio, bandinspelningar, digitala spel, internet, mobiltelefon, television och videoinspelningar²⁴. Även den allt mångformigare reklamen och varumärkena som en del av medieinnehållet finns med i barnens och ungdomarnas medieomgivning. Ur marknadsföringens synvinkel är barn och unga viktiga konsumenter som påverkar familjernas inköpsbeslut.

Barn och unga är olika aktörer i medieomgivningen. Barnets egen mediesmak börjar utvecklas tidigt, i 3–4-års ålder. Redan före skolåldern förhåller sig flickor och pojkar olika till medierna. Det är till exempel vanligt att pojkar spelar, använder internet och läser serier i större omfattning än flickorna. Flickorna läser däremot mer böcker

24 Kotilainen, Sirkku (toim.) 2011. Lasten mediabarometri 2012: 0–8-vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2011. Pääjärvi, Saara (toim.) 2012. Lasten mediabarometri 2011. 7–11-vuotiaiden lasten mediankäyttö ja kokemukset mediakasvatuksesta. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2012.

än pojkarna. Medieomgivningarna varierar också mellan olika åldersgrupper. Sju- och nioåriga barn föredrar ännu i huvudsak medieinnehåll som är riktat till barn. 11-åringarnas mediefavoriter och medieanvändning påminner redan om ungdomarnas till exempel i fråga om internetanvändningen. För ungdomar är internet i synnerhet ett viktigt verktyg för att hålla kontakt med andra.

Allt yngre barn använder internet. De 9–16-åriga finländska barn och ungdomar som 2010 deltog i en europeisk jämförelse hade börjat använda internet i genomsnitt som 7-åringar. Enligt materialet som samlats in samma år för undersökningen Barnens mediebarometer använde en tredjedel av 3-åringarna, hälften av 5-åringarna och två tredjedelar av 6-åringarna internet. Den snabba tekniska utvecklingen ger upphov till lätthanterliga apparater som barn och unga kan använda som kommunikationsmedel. Till exempel pekplattor blir allt vanligare i barnfamiljer. Allt yngre barn använder också mobiltelefoner med internetuppkoppling och andra mobila apparater²⁵.

Det finns också risker med internet. Jämfört med ungdomar i andra europeiska länder har finländska barn och ungdomar de bästa kunskaperna om internetsäkerhet, till exempel kännedom om integritetsskydd. De största riskerna för finländska ungdomar gäller pornografi: 29 procent av barnen och ungdomarna berättar att de har stött på pornografiskt material på internet. Fem procent av de finländska ungdomarna uppger att de upplever mobbning på nätet. Till de risker som är förknippade med medieanvändning hör också ekonomiska risker och kostnadsmedvetenhet samt den bindande kraften hos olika medierelaterade avtal.

Barns och ungas medieanvändning är individuell, privat och kan ske var och när som helst. Medieanvändningen är delvis också gemensam och offentlig. Barn och unga verkar i en global medieomgivning. Innehållen och tjänsterna är ofta övernationella och engelskspråkiga. Å andra sidan

finns det starka nationella varumärken, till exempel Rundradions nättjänst i Finland, som barnen gärna använder.

Utmaningar och utvecklingsriktningar:

- En mångsidig medieomgivning och -kultur förutsätter mediefostran med mångsidigt innehåll. Mediefostran måste i stor omfattning beakta olika verksamhetsmöjligheter bland olika medier. Mediefostran av ett enda slag är inte längre tillräcklig utan det behövs mediefostran som är riktad till exempel till barn och unga med olika medieanvändningsvanor.
- Ett centralt utvecklingsområde är mediefostran som rör digitala spel. Barnens och ungdomarnas spelvanor får ofta mindre uppmärksamhet i familjerna än användningen av andra medier. I mediefostran kan man bland annat lyfta fram spelande och könsroller som är förknippade med innehållet i spelen²⁶.
- Trots att medielandskapet har utvidgats har Finland fortfarande en stark läskultur och finländska barn och unga har goda läsfärdigheter. Skillnaderna i nivån på läskunnigheten mellan finländska ungdomar, till exempel mellan flickor och pojkar, har dock ökat. Förändringarna utvecklas i en oroväckande riktning. En mångsidig läskunnighet och läsning skapar en stark grund för barnens och ungdomarnas livskompetens. Till exempel i internetmiljön blir läs- och skrivkunnighet allt viktigare.
- I den föränderliga medieomgivningen är det inte förnuftigt att i första hand satsa på apparatur- eller mediecentrerad mediefostran utan på innehåll och berättelser samt på pedagogisk verksamhet som stöder uppväxten.
- Barn och ungdomar i alla åldrar behöver mediefostran. Det är dessutom speciellt viktigt att redan små barn och fostrare som arbetar med små barn får mediefostran.

25 Risks and safety on the internet. The perspective of European children. Initial findings from the EU Kids Online survey of 9-16-year olds and their parents. 2010. LSE; EU Kids Online: Final Report. September 2011. LSE.

26 Suoninen, Annikka (2013) Lasten mediabarometri 2012. 10–12-vuotiaiden tyttöjen ja poikien mediankäyttö. Nuorisotutkimus-verkosto.

- Barn och unga måste få tillgång till medieinnehåll och -tjänster på sitt eget modersmål med beaktande av minoritetsspråken.
- I en global medieomgivning blir det på grund av allt mer komplicerade regler svårt att skydda barn och unga. Även av denna orsak ökar behovet av att främja mediekunnigheten och stöda föräldrarnas uppfostringsarbete ytterligare.

4.2 Möjligheter till delaktighet och risker för utslagning

Då barn och unga kan vara delaktiga och påverka frågor som rör dem får de förutsättningar att verka i ett demokratiskt samhälle och växer med större sannolikhet upp till aktiva medborgare och aktörer. Främjandet av mediekunnigheten stöder delaktigheten.

Delaktighet är mer än att delta. Delaktighet innebär ett personligt engagemang i samhällets verksamhet och en vilja att vara med och ta ställning till gemensamma frågor. För barn och unga är det av största vikt att få uppleva att de verkligen kan utöva inflytande.

Den nuvarande mediekulturen kallas delaktighetens kultur där medierna, i synnerhet internet, har en central roll. Internet skapar förutsättningar för delaktighet: man kan ansluta sig till olika gemenskaper, växelverka, skapa och dela eget innehåll.

Nätmiljön är också förknippad med risker för utslagning. På nätet finns trender som är skadliga med tanke på barnens och ungdomarnas uppväxt, till exempel nätberoende och hatgemenskaper samt ekonomiska risker i anslutning till användningen av nättjänster som producerats på ett ansvarslost sätt. Barn och unga, som även annars hör till riskgrupperna, är vanligen också utsatta för de största riskerna på internet²⁷.

I delaktighetens kultur produceras inte medieinnehåll och -tjänster längre endast av medieindustrin utan även av konsumenterna och användarna själva. När det gäller att producera

innehåll kan barn och ungdomar vara mycket kreativa, experimentella och fantasifulla på ett sådant sätt som inte självklart kan anses ha ett pedagogiskt värde.

I undersökningen EU Kids Online beskrivs möjligheterna på nätet som en stege. Till exempel nästan alla europeiska barn i åldern 9–10 befinner sig på första trappsteget i fråga om internetanvändning. De använder alltså internet för att göra skolarbete och spela för sig själva. Ungefär hälften av barnen befinner sig på andra trappsteget där de även tittar på videofiler på nätet. 40 procent av barnen befinner sig på tredje trappsteget. De använder nätet också som kommunikationsmedel. På fjärde trappsteget befinner sig 35 procent av barnen. Här spelar de tillsammans samt laddar ner musik och filmer och delar innehåll. Ungefär en femtedel befinner sig på femte trappsteget av möjligheternas stege. På detta trappsteg bloggar de och tillbringar tid i den virtuella världen samt skapar virtuella figurer, sällskapsdjur eller rollfigurer.

Finländska barn och ungdomar har mindre aktiviteter av olika slag på nätet än genomsnittet trots att deras dagliga användning av nätet är över medeltalet. I nätgemenskaper och sociala medier har finländska barn och ungdomar minst kamrater i likhet med rumänska, bulgariska och tyska barn och ungdomar.

Utmaningar och utvecklingsriktningar:

- Alla barn och ungdomar har rätt till delaktighet i medieomgivningen och -kulturen oberoende av ålder, kön, kultur, social bakgrund och bostadsområde. När mediefostran utvecklas bör man särskilt fästa uppmärksamhet vid språkliga och kulturella minoriteter samt barn och ungdomar med olika slags handikapp och behov av särskilt stöd.
- Familjerna har olika vanor beträffande användningen av medier och varierande förmåga att stöda barn och unga i fråga om

²⁷ Risks and safety on the internet. The perspective of European children. Initial findings from the EU Kids Online survey of 9-16-year olds and their parents. 2010. LSE; EU Kids Online: Final Report. September 2011. LSE.

mediekunnighet. Främjandet av mediekunnighet kan därigenom förebygga brist på likvärdighet och utslagning. Skillnaderna kan jämnas ut med planmässig och systematisk mediefostran särskilt i småbarnsfostran, förskoleundervisningen och den grundläggande utbildningen.

- Delaktighet stöds utifrån barnens och ungdomarnas upplevelser i vardagen. Vi behöver mediefostran som sporrar till självuttryck och frivilligt handlande och som stöder barn och ungdomar att binda sig till gemenskaper som är nyttiga med tanke på uppväxten. Medieläskunniga barn och unga kan också handla på ett ansvarsfullt sätt och ta hänsyn både till det egna välbefinnandet och till andras välbefinnande i medieomgivningen.
- Finländska barn och unga behöver uppmuntras till att använda medierna på ett mångsidigt sätt. Mångsidig användning stöder mediekunnigheten och god mediekunnighet ger också barn och unga bättre förutsättningar att skydda sig mot riskerna med medierna.
- Trots att internet används allt mer är nätmiljön inte en så viktig faktor i barnens och ungdomarnas liv som de vuxna kanske föreställer sig. Det är viktigt att komma ihåg att barn och unga fortfarande sätter värde på familjen, kamrater, hobbyer, lek, fritid och en vanlig vardag. De så kallade traditionella medierna, såsom tidningar, filmer, tv, har inte heller försvunnit ur barnens och ungdomarnas vardag.

4.3. Olika aktörer och mediefostrarnas kompetens

I Finland finns det ett flertal olika aktörer inom mediefostran: i den offentliga sektorn är dessa aktörer staten, regionalförvaltningen och kommunerna, stora och små medieföretag, intressebevakningsorganisationer, medborgarorganisationer, regionala centra och nätverk samt universitet och högskolor.

På riksnivå är utbildning som är avsedd för yrkespedagoger en central verksamhetsform inom

mediefostran. Informationsmaterial och läromedel produceras också i stor omfattning. Pedagoger och ungdomsarbetare som arbetar med barn och unga på lokal nivå är stationerade bland annat i daghem, skolor, klubbar, ungdomsgårdar, kulturcentra för barn och ungdomar, museer, bibliotek, familjer och på rådgivningsbyråer.

Varje aktör har sin roll och sitt sätt att främja mediekunnighet. Ett mångsidigt fält av aktörer är styrkan i finländsk mediefostran. Det breda aktörsfältet möjliggör olika partnerskap och en mångsidig mediefostran. Aktörerna bildar också aktivt nätverk. I Finland samarbetar till exempel pedagoger som utför arbetet i praktiken och forskare på ett sätt som är unikt på internationellt plan.

Under de senaste åren har aktörsfältet inom mediefostran utvidgats ytterligare i Finland. Vid sidan om utbildningssystemet har till exempel ungdomsarbetet och biblioteksväsendet blivit centrala aktörer.

Då Statens filmgranskningsbyrå omvandlades till Centralen för mediefostran och bildprogram vid ingången av 2012 fick Finland en myndighet vars specifika uppgift är att främja mediefostran. Verksamheten vid Centralen för mediefostran och bildprogram ska enligt planerna flyttas över till ett nytt ämbetsverk vid ingången av 2014. Det nya ämbetsverket bildas då Nationella audiovisuella arkivet och Centralen för mediefostran och bildprogram sammanslås.

De nationella och regionala aktörerna på fältet har lyft fram problemen med främjandet av mediekunnighet. Det råder till exempel regional olikvärdighet i fråga om tillgången på mediefostran. Mediefostran utförs ofta som projekt i synnerhet i organisationer och detta kan bl.a. leda till brist på motivation att utveckla mediefostran och till samarbetsproblem²⁸.

Utmaningar och utvecklingsriktningar:

- Det är viktigt att kompetensen hos experter och yrkesutbildade personer som arbetar med barn och unga förenas för barnens och de ungas bästa. Tack

²⁸ Lundvall, Anniina & Andersson, Juulia (2012). Katsaus mediakasvatukseen toimijoihin 2012. Mediakasvatusseura ry.

vare mångsidiga partnerskap mellan olika sektorer och omfattande nätverk kan barn och deras föräldrar och andra mediefostrare bättre nås och medvetenheten och möjligheterna att delta ökar. Med hjälp av partnerskap kan också högklassiga utbildningar, läromedel och innehåll för olika målgrupper utarbetas.

- På lokal nivå hör mediefostran till arbetsbeskrivningen för yrkesmänniskor i olika branscher. mediefostrare i olika sektorer behöver anpassad utbildning och läromedel. En skraddarsydd utbildning kan stöda yrkesutvecklingen hos personer som arbetar med barn och ungdomar. Å andra sidan är gemensam utbildning för olika yrkesmänniskor också viktig och därigenom kan olika branschers sätt att främja mediekunnighet specificeras. Ett centralt område som bör utvecklas är upphovsrätten.
- Inom mediefostran har regionala aktörer hittills fått allra minst uppmärksamhet. I fortsättningen är det viktigt att även den regionala nivån i allt större utsträckning inkluderas i utvecklingen av mediefostran.
- På riksnivå har det redan länge funnits flera olika aktörer inom fältet. Nu har området fått en ny myndighet. I den förändrade situationen kan man hjälpa aktörerna att profilera sig bl.a. genom ändamålsenlig användning av resurser. Det behövs också ett gemensamt utvecklingsarbete och dialog olika aktörer emellan.
- Utvecklingsarbete i projektform behövs, men det är också viktigt att sträva efter att mediefostran etableras särskilt på lokal nivå. Hur verksamheten kan fortsätta bör beaktas bättre redan i planeringen av projekt. Etableringen stöds förutom genom utvecklande av yrkesmänniskornas kompetens också bland annat genom att mediefostran och mediekunnighet inkluderas i de dokument och planeringsdokument som styr verksamheten såväl på riksomfattande, regional som lokal nivå.

- Det finns ingen systematiskt insamlad information om hur mediefostran genomförs i synnerhet i olika kommuner och i den kommunala servicen. Enskilda undersökningar har gjorts, till exempel en utredning om mediefostran i allmänna bibliotek och i kommunernas småbarnsfostran²⁹. Förfaringssätten för att stärka och upprätthålla kunskapsunderlaget genom undersökningar och utredningar bör utvecklas också på lokal nivå.

4.4 Förtydligande av begreppet mediekunnighet

Denna publikation behandlar omfattande mediekunnighet och med medier avses alla medier i stor utsträckning. Läskunnighet av olika slag har definierats på många olika sätt. Begreppet mediekunnighet är delvis överlappande med andra begrepp som rör läskunnighet, såsom digital kunnsighet, informationskunnsighet eller visuell kunnsighet. Som begrepp betonar mediekunnsigheten medieomgivningen som en helhet som omfattar alla medier. Begreppet omfattar också i synnerhet kritiskt betraktande av innehåll och mediekultur samt självuttryck och självständigt handlande.

Europeiska kommissionens europeiska definition ser mediekunnsigheten som ett sätt att göra medierna tillgängliga, förstå medierna och betrakta medieinnehållet kritiskt samt som engagemang i kommunikationen i olika sammanhang³⁰. Definitionen omfattar olika kommunikationsverktyg, -plattformar och -innehåll: tv, film, radio, inspelad musik, tryckta medier samt internet och all övrig digital kommunikation. I Europa är mediekunnsigheten förknippad med att främja medborgarskap och demokrati, värna om det audiovisuella arvet, stöda utvecklingen av kulturidentiteten, egenmakt för människor, skydd för minderåriga och upphovsrättsfrågor.

Mediefostran är ett tvärvetenskapligt forskningsfält och mediekunnsigheten kan granskas

29 Kirjastot ja media 2012. Selvitys mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:23. Mediakasvatus kuntien varhaiskasvatuksessa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013:10.

30 Fact Sheet on Media Literacy. European Commission.

utgående från flera olika vetenskapsgrenar och teoritraditioner. I vetenskapliga definitioner av mediekunnighet betonas till exempel behandling av all information och kunskap som förmedlas i kommunikationen, begreppsmässig kännedom om fenomen inom mediekulturen, kritiskt tänkande och kritisk verksamhet i anslutning till medierna eller människornas sociala vanor i förhållande till medierna³¹.

I Finland har mediekunnighet vanligen betraktats som en medborgarfärdighet i informationssamhället och således har den förknippats i synnerhet med den allmänbildande utbildningen. Till exempel i inlärningsstigen inom mediekunnighet, som är avsedd för den grundläggande utbildningen, har estetiska färdigheter, interaktionsfärdigheter, förmåga till kritisk tolkning och säkerhetsfärdigheter definierats som delområden inom mediekunnighet³².

Allt som allt har man i Finland tillägnat sig ett brett betraktelsesätt i fråga om mediekunnighet. Detta har bidragit till att mediefostran har stärkts i många hänseenden. Ett problem som ibland lyfts fram är dock att mediefostran och mediekunnighet i all sin komplexitet kan vara svårförståeliga begrepp särskilt för dem som är obevandrade i området.

Utmaningar och utvecklingsriktningar:

- Mediekunnigheten bör betraktas som en vittomfattande, helhetsbetonad handlingsförmåga som är förknippad med barns och ungdomars livskompetens och bildning. Det är inte bara fråga om kunskap, färdigheter eller kompetens eller om att behärska användningen av medier, utan det är ett sätt att existera och leva i förhållande till medierna. Kunskapen och kännedomen om en mångsidig mediekunnighet bör stärkas ytterligare.
- Mediekunnigheten karaktäriseras av att inläringen sker i mycket varierande miljöer. Det viktiga är barnens och ungdomarnas frivilliga användning av medierna. Inläringen kan ske i grupper tillsammans med andra unga, i samband

med hobbyer, i familjen eller inom andra fritidsaktiviteter.

- Främjandet av en mångsidig mediekunnighet berör olika samhällssektorer i stor omfattning. Utbildningssystemet har en viktig roll när det gäller att stöda barns och ungdomars nyckelfärdigheter och -kompetens. Institutionella uppväxtmiljöer, såsom småbarnsfostran eller skolan, stöder på det allra planmässigaste och mest likvärdiga sättet inläringen av mediekunnighet. Inom mediefostran finns det dock flera andra viktiga aktörer som betraktar mediekunnigheten på ett viktigt sätt.
- Mediefostran är framför allt praktiskt arbete. Det är viktigt att mediekunnigheten definieras i praktiken och genom verksamheten. Som uppfostringsmål förutsätter främjande av god mediekunnighet att varje fostrare har en uppfattning om vad god mediekunnighet innebär.
- I en föränderlig medieomgivning och -kultur behövs kontinuerlig dialog och kunskap om vad god mediekunnighet innebär och hur mediefostran kan stöda den. Grundforskning som gäller mediefostrans teori och forskning om mediefostrans effektivitet bör ytterligare stärkas.

31 Kupiainen, Reijo & Sintonen Sara (2009). Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki; Palmenia.

32 Mediataitojen oppimispolku perusopetuksessa (2011). Kerhokeskus – koulutyön tuki ry.

5 God mediekunnighet som mål

5.1 Vision och principer för mediefostran

Visionen och principerna för mediefostran sammanfattar de gemensamma strategiska avsikterna och värderingarna. Målet är att visionen och principerna styr verksamheten under åren 2013–2016 och stöder lösningar som främjar god mediekunnighet bland aktörer inom mediefostran – såväl på nationell nivå som i den regionala och lokala planeringen och det praktiska arbetet inom undervisningen. Visionen och principerna gäller alla dimensioner av mediekunnighet.

Vision

Alla barn och ungdomar växer upp i en miljö där förutsättningarna för att få en god mediekunnighet är bättre än för närvarande. Barnen och ungdomarna lär sig i enlighet med sitt eget personliga utvecklingsskede att handla med eftertanke och selektivt i fråga om medierna, att analysera och bedöma medierna kritiskt och att använda medierna för inläring, självuttryck och engagemang i samhället och kulturen. Barnen och ungdomarna utvecklas också till aktiva och ivriga medieaktörer än idag och kan på ett mångsidigare sätt ta tillvara de upplevelser som medierna erbjuder.

Fostrarnas och pedagogernas mediekunnighet blir starkare. Medvetenheten och kunskapen om mediefostran och dess metoder ökar allt mer bland fostrarna. Fostrare och pedagoger som behärskar

mediekunnighet och mediefostran kan på ett mångsidigare sätt än nu stöda utvecklingen av god mediekunnighet bland barn och unga samt vägleda dem att handla säkert när de använder medier.

Finland utvecklas till ett samhälle där mediekunnighet värderas och mediekunnighetens betydelse förstås allt bättre. Ett samhälle som sätter värde på god mediekunnighet satsar mer än nu på mediefostran.

Principer för mediefostran

Likvärdighet och pluralism

Vid främjandet av god mediekunnighet beaktas olika barns och ungdomars rätt till mediefostran och barnets eller den ungas unika person och världsåskådning respekteras. Beträffande barn och unga som hör till språkliga och kulturella minoriteter samt barn och unga med olika slags handikapp och behov av särskilt stöd fästs särskild uppmärksamhet vid åtkomligheten av mediefostran

Inom mediefostran är mångsidigheten värdefull. De olika dimensionerna av mediekunnighet och aktörerna med sina olika betraktelsesätt betraktas som en rikedom. Mångsidighet gör att mediefostran är tillgänglig och åtkomlig för olika målgrupper.

Konsekvens och långsiktighet

God mediekunnighet främjas på ett planmässigt och systematiskt sätt som en del av den grundläggande verksamheten i gemenskaperna. I utvecklingsarbete i projektform är målet från första början att etablera verksamheten och trygga kontinuiteten när resultaten ger anledning till detta. Mediefostran utvecklas med eftertanke med beaktande av utvecklingsarbetets behov och riktning och med hänsyn till befintliga resultat och god praxis. Vid behov ändras eller granskas riktningen eller alternativt avslutas utvecklingsarbetet.

Transparens och samarbete

Främjandet av god mediekunnighet grundar sig till centrala delar på samarbete och olika partnerskap. Information om mediefostran förmedlas på ett mångsidigt sätt och kontakt med andra aktörer eftersträvas medvetet. Information om förändringar ges i ett tidigt skede. I den mån det är möjligt utförs arbetet i öppna nätverk. God praxis och resultaten från utvecklingsarbetet görs tillgängliga.

Stabilt kunskapsunderlag och kvalitet

Främjandet av god mediekunnighet grundar sig på aktuella forskningsdata och utredningsuppgifter. Kunskapsunderlaget beträffande mediefostran upprätthålls planmässigt och informationen utnyttjas på ett mångsidigt sätt. Målet inom mediefostran är kvalitet. Aktörerna följer och bedömer kontinuerligt pågående processer både med hjälp av värdering utifrån och självvärdering. Den egna verksamheten granskas kritiskt och vid behov finns beredskap för förnyelse.

5.2 Mål

5.2.1 Barn- och ungdomsorienterad mediefostran i vardagen

Utmaningarna och utvecklingstrenderna som gäller barns och ungas varierande medieomgivning och -kultur samt delaktighet väcker följande frågor: Hur beaktar vi bättre än tidigare olika barn och ungdomar inom mediefostran? Hur beaktar vi barnens och ungdomarnas egna erfarenheter med början i den tidiga barndomen? Hur stärker vi barnens och ungdomarnas delaktighet i mediekulturen och stöder deras välbefinnande i vardagen?

Mål:

I Finland tillhandahålls högklassig, barn- och ungdomsorienterad mediefostran i vardagen.

Åtgärder som bidrar till att detta mål förverkligas:

Garantera mediefostran och mediefostrare på lokal nivå tillräckliga resurser.

Stärka barns och ungas delaktighet i planeringen och genomförandet av mediefostran på riksomfattande, regional och lokal nivå bl.a. genom att inkludera barn och unga i beredningen av dokument som styr verksamheten, planeringen av utbildningar och material samt som handledare för andra barn och unga.

I olika uppväxtmiljöer utveckla och genomföra sådan pedagogik inom mediefostran som stöder barnens och ungdomarnas frivilliga inläring och användning av medier.

Utveckla och genomföra pedagogik inom mediefostran som stöder föräldraskapet och skapar förutsättningar för växelverkan och inläring olika generationer emellan.

Utveckla sådana anpassade förfaringssätt, utbildningar, material, tjänster, innehåll och verksamhetsmodeller inom mediefostran som tar hänsyn till olika barn och ungdomar.

Utveckla förfaringssätt, utbildningar, material, tjänster, innehåll och verksamhetsmodeller riktade till framtida målgrupper och områden inom mediefostran (bl.a. barn under 3 år, digitala spel, barn och ungdomar i medieproduktioner).

Uppmuntra och hjälpa lokala gemenskaper att förnya sina verksamhetsmetoder och att skapa och inplantera verksamhetskulturer inom mediefostran bl.a. genom specifik utbildning.

Uppmuntra och hjälpa aktörer inom mediefostran att skapa egna eller gemensamma kvalitetskriterier för att främja god mediekunnighet på lokal, regional och riksomfattande nivå.

5.2.2 Hållbara strukturer

Med tanke på lagstiftningen, finansieringen och styrningen i anslutning till mediefostran väcker utmaningarna och utvecklingstrenderna följande frågor: Hur ska vi reagera på förändringarna i den globala medieomgivningen och behoven av att skydda barnen? Hur förbättrar vi mediefostrans kontinuitet och stöder etableringen?

Mål:

Genom att möjliggöra nationell och kommunal styrning av lagstiftningen och finansieringen tryggas hållbara strukturer för att främja god mediekunnighet.

Åtgärder som bidrar till att detta mål förverkligas:

Systematiskt följa effekterna av reformen av lagstiftningen som gäller bildprogram samt förändringarna på marknaden för bildprogram,

i barns och ungas medieomgivning och övriga verksamhetsmiljöer.

Reda ut hur upphovsrättssystemet påverkar genomförandet av mediefostran (bl.a. visningsrättigheter i undervisningen)

Även framdeles främja mediekunnigheten och mediefostran i kulturpolitiken samt uppdatera åtgärderna i programmet Barn och media.

Beakta mediefostran som en del av främjandet av de ungas aktiva medborgarskap inom ungdomspolitik. Understöd verksamhet och projekt där ungdomsarbetet och -verksamheten utvecklas via mediefostran med anslagen för ungdomsarbete.

Utnyttja olika finansieringskällor (bl.a. stiftelser) och Europeiska unionens strukturfondsprogram i utvecklingen av mediefostran vid sidan om statlig och kommunal finansiering.

Beakta främjande av god mediekunnighet vid reformen av läroplansgrunderna för småbarnsfostran och den allmänbildande utbildningen (förskoleundervisning, grundläggande undervisning, andra stadiet, grundläggande konstundervisning).

Beakta främjande av god mediekunnighet i planeringsdokument på kommunnivå (bl.a. planen för barns och ungdomars välbefinnande), i planer på enhetsnivå bl.a. inom småbarnsfostran, i skolor och läroanstalter, bibliotek och ungdomslokaler samt i barn- och ungdomsspecifika planer.

Mediefostran ökas i den grundläggande utbildningen för yrkesmänniskor i olika branscher bl.a. i utbildningen för biblioteksanställda, kultur-, ungdoms-, social- och hälsovårdsbranschen och i mediebranschen samt i lärarutbildningen från småbarnsfostran till andra stadiet. Yrkesutbildade i branschen garanteras möjligheter till kompletterande utbildning.

Klarlägga behoven av att stärka och sätten att upprätthålla kunskapsunderlaget för mediefostran på riksomfattande, regional och lokal nivå samt klarlägga möjligheterna att utveckla indikatorerna för mediekunnighet och mediefostran.

5.2.3 Aktörernas möjlighet att profilera sig och partnerskap

Med tanke på partnerskap och mediefostrare väcker utmaningarna och utvecklingstrenderna följande frågor: Hur kunde aktörerna inom mediefostran bättre än tidigare betona sina styrkor? Hur kunde partnerskapen ännu utvecklas för att nå barn, ungdomar och deras föräldrar? Hurdana nya samarbetsformer kunde skapas?

Mål:

Olika former av mediefostran och olika aktörer profilerar sig, nätverken stärks och området får nya partnerskap.

Åtgärder som bidrar till att detta mål förverkligas:

Myndigheten för mediefostran profilerar sig som ett nationellt center för mediefostran och samarbetar på ett mångsidigt sätt med andra myndigheter och aktörer samt beaktar befintliga aktörer och befintlig verksamhet. Myndighetens arbete är prognostiserande och genomskinligt via ämbetsverkets strategi och dokument som styr andras verksamhet.

Organisationerna inom mediefostran verkar utifrån sina egna utgångspunkter för att främja god mediekunnighet bl.a. genom att delta i den offentliga debatten. Organisationerna stöder det praktiska arbetet inom mediefostran genom att tillhandahålla utbildning, material och andra tjänster.

Mediebranschen producerar mångsidigt och säkert innehåll och tjänster för barn och unga. Olika barn och unga har tillgång till innehållet och

tjänsterna. Barn och unga skapar allt oftare själva media och deltar i medieproduktion. Genom den synlighet som medierna ger nås de centrala målgrupperna för mediefostran, till exempel barnens föräldrar.

Forskarsamfundet stärker och upprätthåller ett tvärvetenskapligt kunskapsunderlag inom mediefostran. Förutom att producera forskningsdata även sprida och popularisera information bland aktörerna inom mediefostran bl.a. genom publikationer och seminarier. Tillsammans med andra parter utvecklas bl.a. arbetssätt för undersökande utveckling.

Högskolor och läroanstalter utbildar medieläskunniga yrkesmänniskor för att arbeta inom mediefostran. Beakta främjande av god mediekunnighet utgående från olika sektors betraktelsesätt både i den grundläggande och i den kompletterande utbildningen.

Mediefostrarna i olika sektorer förbättrar ytterligare sin specialkompetens och sina styrkor bl.a. genom att kartlägga god praxis och nätverk i sin bransch. Styrkor är t.ex. att stöda föräldraskap och lek inom småbarnsfostran, utveckla basfärdigheter i skolan (bl.a. läskunnighet), främja informationshantering och mediekunnighet bland vuxna på allmänna bibliotek, stöda skapandet av egen media och delaktighet i ungdomsarbetet och i kulturcentra för barn och unga, bilder och visuell framställning på museer.

Myndigheten för mediefostran, organisationer, mediebranschen, forskarsamhället, högskolor och läroanstalter samt mediefostrare i olika sektorer planerar och genomför mediefostran i brett samarbete med olika kombinationer lokalt, regionalt och på riksnivå. Befintliga, fungerande samarbetsstrukturer utnyttjas och används som modell (t.ex. skolor och bibliotek) och nya former testas fördomsfritt (t.ex. partnerskap med organisationer och den privata sektorn). Medvetenheten om mediefostran stärks gemensamt.

Stärka regional mediefostran genom att bestående nätverk och centrum för dessa skapas med beaktande av befintliga aktörer.

5.2.4 Finland som aktiv global aktör

Det är en internationell uppgift att främja god mediekunnighet. Temat har bl.a. varit på Unescos och Europeiska unionens agenda i många år. De nordiska länderna är nära samarbetspartner med Finland även inom området mediekunnighet. Finländska organisationer, forskare och myndigheter har länge deltagit i olika internationella, europeiska och nordiska samarbetsformer. Hur kunde Finland ytterligare stärka det gränsöverskridande samarbetet inom området?

Mål:

Finland är en aktiv global aktör inom mediefostran.

Åtgärder som bidrar till att detta mål förverkligas:

Arbeta för att barn och unga får sin röst hörd och att barns och ungas medieinnehåll syns i internationella forum.

Delta i nordiskt, europeiskt och internationellt samarbete bl.a. genom utvecklings- och forskningsverksamhet och konferenser.

Fortsättningsvis delta i Europeiska unionens nätverk Safer Internet.

Utöva inflytande på global nivå genom att delta i planeringen och genomförandet av nya initiativ för att främja god mediekunnighet.

Förmedla information om den egna verksamheten i olika internationella forum.

5.3 Uppföljning

Uppföljningen av hur de föreslagna målen och åtgärderna framskrider görs i expertpanelerna för mediefostran som undervisnings- och kulturministeriet organiserar under åren 2013–2016. Sammankomster ordnas årligen. Under uppföljningen utnyttjas forskningsdata och utredningsuppgifter som fås utifrån riktlinjerna på riksnivå, regional och lokal nivå. I expertpanelerna bedöms också behovet av nya riktlinjer eller en uppdatering av riktlinjerna från och med 2017.

Källor

- Aaltonen, Tiina (2009). Mediakasvatus suomalaisperheissä 2009. Viestintäviraston julkaisuja 11/2009.
- Barn- och ungdomspolitiskt utvecklingsprogram 2012–2015. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer 2012:6.
- Current trends and approaches to media literacy in Europe (2007). European Commission.
- Ehdotus lasten ja nuorten mediakasvatuksen kehittämiseksi 2007. Lapsiasiavaltuutettu ja Kerhokeskus – koulutyön tuki ry.
- EU Kids Online: Final Report. September 2011. LSE.
- Fact Sheet on Media Literacy. European Commission.
- Kangas, Sonja; Lundvall, Anniina & Sintonen, Sara (2008). Lasten ja nuorten mediamaailma pähkinänkuoressa. Lasten ja nuorten mediafoorumi. Liikenne- ja viestintäministeriö 2008.
- Kangas, Sonja; Lundvall, Anniina & Tossavainen, Tommi (2009). Digitaaliset pelit pähkinänkuoressa. Lasten ja nuorten mediafoorumi. Liikenne- ja viestintäministeriö 2009.
- Kirjastot ja media 2012. Selvitys mediakasvatuksen tilasta yleisissä kirjastoissa. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012:23.
- Kommissionens rekommendation av den 20 augusti 2009 om mediekunskap i den digitala miljön för en mer konkurrenskraftig audiovisuell industri och innehållsindustri och för ett kunskapssamhälle för alla (2009/625/EG)
- Kompetens och bildning 2020. Utbildningsstyrelsens strategi. Informationsmaterial 2011:67.
- Kotilainen, Sirkku (toim.) 2011. Lasten mediabarometri 2012: 0–8-vuotiaiden lasten mediankäyttö Suomessa. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2011.
- Kotilainen, Sirkku & Sintonen, Sara (toim.). Mediakasvatus 2005. Kansalliset kehittämistarpeet. Oikeusministeriön julkaisuja 2005:5.
- Kupiainen, Reijo & Sintonen Sara (2009). Medialukutaidot, osallisuus, mediakasvatus. Helsinki; Palmenia.
- Meddelande från Kommissionen till Europaparlamentet, Rådet, Europeiska ekonomiska och sociala kommittén och Regionkommittén. En europeisk strategi för mediekunskap i den digitala miljön. KOM(2007) 833 slutlig.
- Lapsiperheiden mediakysely 2012. 0-12-vuotiaiden lasten mediankäyttö ja kotien mediakasvatus huoltajien kuvaamina. Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskus. Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissäätiö.
- Lundvall, Anniina & Andersson, Julia (2012). Katsaus mediakasvatuksen toimijoihin 2012. Mediakasvatusseura ry.
- Media and Information literacy – Curriculum for Teachers (2008). UNESCO publication. Paris 2011.
- Mediakasvatus esi- ja alkuopetuksessa (2009). Kerhokeskus - koulutyön tuki ry. ja Opetushallitus.
- Mediakasvatus kuntien varhaiskasvatuksessa (2013). Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2013: 10.
- Mediefostran inom småbarnsfostran (2008). Stakes och Undervisnings- och kulturministeriets projekt Mediamuffins. Helsingfors.
- Mediataitojen oppimispolku perusopetuksessa (2011). Kerhokeskus – koulutyön tuki ry.
- Pedagogies of Media and Information Literacies. Published by the UNESCO Institute for Information on Technologies in Education. Moscow 2012.
- Pääjärvi, Saara (toim.) 2012. Lasten mediabarometri 2011. 7-11-vuotiaiden lasten mediankäyttö ja kokemukset mediakasvatuksesta. Mediakasvatusseuran julkaisuja 1/2012.
- Risks and safety on the internet. The perspective of European children. Initial findings from the EU Kids Online survey of 9-16- year olds and their parents. 2010. LSE
- Rådets slutsatser av den 26 november 2012 om den europeiska strategin för ett bättre internet för barn (2012/C 393/04).
- Rådets slutsatser av den 27 november 2009 om mediekompetens i den digitala miljön (2009/C 301/09).
- Rådets slutsatser om skyddet av barn i den digitala världen (2011/C 372/04).
- Rådets slutsatser av den 26 november 2012 om den europeiska strategin för ett bättre internet för barn (2012/C 393/04).
- Savolainen, Tarja (2011). Lapset ja media. Kolmen hankekokonaisuuden arviointi. Cuporen verkkojulkaisuja 7/2011.
- Suoninen, Annikka (2013) Lasten mediabarometri 2012. 10–12-vuotiaiden tyttöjen ja poikien mediankäyttö. Nuorisotutkimusverkosto.
- Testing and Refining Criteria to Assess Media Literacy Levels in Europe (2011) Commissioned by the European Commission Directorate-General for Information Society and Media. Media Literacy Unit, European Commission.
- Viestinnän keskusliiton mediakasvatuslinjaukset. Lasten ja nuorten medialukutaidon kehittäminen. 2008. Viestinnän Keskusliitto ry.

Bilaga 1. Undervisnings- och kulturministeriets publikationer som rör mediekunnighet

I Mediaväkivalta. Lapsen ja media. Luonnos toimintaohjelmaksi 2005–2007. Opetusministeriön monisteita 2004:10.

II Ehdotus toimenpideohjelmaksi mediataitojen ja -osaamisen kehittämiseksi osana kansalais- ja tietoyhteiskuntataitojen edistämistä. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2007: 29.

III Kulturpolitisk strategi 2020. Undervisningsministeriets publikationer 2009:14.

IV Undervisningsministeriets bibliotekspolitik 2015. Allmänna bibliotek. Nationella strategiska prioritetsområden. Undervisningsministeriets publikationer 2009:33.

V Audiovisuaalinen kulttuuri digitaalisessa ympäristössä. Poliittiset linjaukset. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2012: 31.

Bilaga 2. Mål, åtgärder och genomförare

Mål 1: I Finland tillhandahålls högklassig, barn- och ungdomsorienterad mediefostran i vardagen.

Åtgärder som bidrar till att målet genomförs	Aktörer som särskilt kan påverka att åtgärderna genomförs
Garantera mediefostran och mediefostrare på lokal nivå tillräckliga resurser.	Lokalt förvaltnings- och planeringsarbete i kommuner och enheter.
Stärka barns och ungas delaktighet i planeringen och genomförandet av mediefostran på riksomfattande, regional och lokal nivå bl.a. genom att inkludera barn och unga i beredningen av dokument som styr verksamheten, planeringen av utbildningar och material samt som handledare för andra barn och unga.	Alla i sin egen verksamhet.
I olika uppväxtmiljöer utveckla och genomföra sådan pedagogik inom mediefostran som stöder barnens och ungdomarnas frivilliga inläring och användning av medier.	Mediefostrare i olika sektorer (bl.a. småbarnsfostran, skolor och läroanstalter, bibliotek, ungdomsarbete, museer), forskarsamhället.
Utveckla och genomföra pedagogik inom mediefostran som stöder föräldraskapet och skapar förutsättningar för växelverkan och inläring olika generationer emellan.	Mediefostrare i olika sektorer (bl.a. småbarnsfostran, skolor och läroanstalter, bibliotek, ungdomsarbete, museer), forskarsamhället.
Utveckla sådana anpassade förfaringssätt, utbildningar, material, tjänster, innehåll och verksamhetsmodeller inom mediefostran som tar hänsyn till olika barn och ungdomar.	Mediefostrare i olika sektorer, organisationer, mediebranschen.
Utveckla förfaringssätt, utbildningar, material, tjänster, innehåll och verksamhetsmodeller riktade till framtida målgrupper och områden inom mediefostran (bl.a. barn under 3 år, digitala spel, barn och ungdomar i medieproduktioner).	Mediefostrare i olika sektorer, organisationer, mediebranschen.
Uppmuntra och hjälpa lokala gemenskaper att förnya sina verksamhetsmetoder och att skapa och inplantera verksamhetskulturer inom mediefostran bl.a. genom specifik utbildning.	Lokalt förvaltnings- och planeringsarbete i kommuner och enheter, myndigheter, organisationer.
Uppmuntra och hjälpa aktörer inom mediefostran att skapa egna eller gemensamma kvalitetskriterier för att främja god mediekunnighet på lokal, regional och riksomfattande nivå.	Myndigheter, organisationer, lokalt förvaltnings- och planeringsarbete i kommuner och enheter.
Utveckla och genomföra olika metoder för att öka medvetenheten om mediefostran.	Myndigheten för mediefostran, organisationer, mediebranschen, forskarsamhället, högskolor och läroanstalter samt mediefostrare i olika sektorer.

Mål 2: Genom att möjliggöra nationell och kommunal styrning av lagstiftningen och finansieringen tryggas hållbara strukturer för att främja god mediekunnighet.

Åtgärder som bidrar till att målet genomförs	Aktörer som särskilt kan påverka att åtgärderna genomförs
Systematiskt följa effekterna av reformen av lagstiftningen som gäller bildprogram samt förändringarna på marknaden för bildprogram, i barns och ungas medieomgivning och övriga verksamhetsmiljöer.	Undervisnings- och kulturministeriet i samarbete med branschen.
Reda ut hur upphovsrättssystemet påverkar genomförandet av mediefostran (bl.a. visningsrättigheter i undervisningen).	Undervisnings- och kulturministeriet i samarbete med branschen.
Även framdeles främja mediekunnigheten och mediefostran i kulturpolitiken samt uppdatera åtgärderna i programmet Barn och media.	Undervisnings- och kulturministeriet.
Beakta mediefostran som en del av främjandet av de ungas aktiva medborgarskap inom ungdomspolitik. Understöda verksamhet och projekt där ungdomsarbete och -verksamheten utvecklas via mediefostran med anslagen för ungdomsarbete.	Undervisnings- och kulturministeriet.
Utnyttja olika finansieringskällor (bl.a. stiftelser) och Europeiska unionens strukturfondsprogram i utvecklingen av mediefostran vid sidan om statlig och kommunal finansiering.	Nationella organisationer, högskolor, regionala och lokala aktörer.
Beakta främjande av god mediekunnighet vid reformen av läroplansgrunderna för småbarnsfostran och den allmänbildande utbildningen (förskoleundervisning, grundläggande undervisning, andra stadiet, grundläggande konstundervisning).	Undervisnings- och kulturministeriet, Utbildningsstyrelsen, kommuner, enheter.
Beakta främjande av god mediekunnighet i planeringsdokument på kommunnivå (bl.a. planen för barns och ungdomars välbefinnande), i planer på enhetsnivå och i barn- och ungdomsspecifika planer.	Lokalt förvaltnings- och planeringsarbete i kommuner och enheter i olika sektorer (bl.a. småbarnsfostran, skolor och läroanstalter, bibliotek, ungdomsarbete, museer)
Mediefostran utökas i den grundläggande yrkesutbildningen i olika branscher. Yrkesutbildade i branschen garanteras möjligheter till kompletterande utbildning.	Högskolor och läroanstalter i olika branscher (bl.a. mediebranschen, biblioteksanställda, kultur-, ungdoms, social- och hälsovårdsutbildningen och lärarutbildningen från småbarnsfostran till andra stadiet), myndigheter
Klarlägga behoven av att stärka och sätten att upprätthålla kunskapsunderlaget för mediefostran på riksomfattande, regional och lokal nivå samt klarlägga möjligheterna att utveckla indikatorerna för mediekunnighet och mediefostran.	Forskarsamfundet, myndigheter

Mål 3: Olika former av mediefostran och olika aktörer profilerar sig, nätverken stärks och området får nya partnerskap.

Åtgärder som bidrar till att målet förverkligas	Aktörer som särskilt kan påverka att åtgärderna genomförs
Myndigheten för mediefostran profilerar sig som ett nationellt centrum för mediefostran och samarbetar på ett mångsidigt sätt med andra myndigheter och aktörer samt beaktar befintliga aktörer och befintlig verksamhet. Myndighetens arbete inom mediefostran är prognostiserande och genomskinligt via ämbetsverkets strategi och dokument som styr andras verksamhet.	Myndigheten för mediefostran, undervisnings- och kulturministeriet.
Producera mångsidigt och säkert innehåll och tjänster för barn och unga. Göra medieinnehåll och -tjänster åtkomliga för olika barn och unga. Barn och unga skapar allt oftare själva media och deltar i medieproduktion. Genom den synlighet som medierna ger nås de centrala målgrupperna för mediefostran, till exempel barnens föräldrar.	Mediebranschen.
Stöda det praktiska arbetet inom mediefostran genom att tillhandahålla utbildning, material och andra tjänster. Delta i den offentliga diskussionen kring mediefostran.	Organisationer.
Stärka och upprätthålla en tvärvetenskaplig kunskapsgrund inom mediefostran. Förutom att producera forskningsdata även sprida och popularisera information bland aktörerna inom mediefostran bl.a. genom publikationer och seminarier. Utveckla arbetssätt för undersökande utveckling.	Forskarsamhället.
Utbilda mediäläskunniga yrkesmänniskor inom mediefostran. Beakta främjande av god mediekunnighet utgående från olika sektors betraktelsesätt både i den grundläggande och den kompletterande utbildningen.	Högskolor och läroanstalter.
Förbättra mediefostrarnas specialkompetens och styrkor bl.a. genom att kartlägga god praxis och nätverk i olika sektorer.	Mediefostrare i olika sektorer (bl.a. småbarnsfostran, skolor och läroanstalter, bibliotek, ungdomsarbete, museer), lokalt förvaltnings- och planeringsarbete i kommuner och enheter.
Planera och genomföra mediefostran i brett samarbete med olika kombinationer på riksnivå, regionalt och lokalt. Utnyttja och använda befintliga, fungerande samarbetsstrukturer som modell (t.ex. skolor och bibliotek) och testa nya former fördomsfritt (t.ex. partnerskap med organisationer och den privata sektorn).	Myndigheten för mediefostran, organisationer, mediebranschen, forskarsamhället, högskolor och läroanstalter samt mediefostrare i olika sektorer.
Stärka regional mediefostran genom att bestående nätverk och centrum för dessa skapas med beaktande av befintliga aktörer.	Regionala och lokala aktörer, myndigheten för mediefostran.

Mål 4: Finland är en aktiv global aktör inom mediefostran.

Åtgärder som bidrar till att målet genomförs	Aktörer som särskilt kan påverka att åtgärderna genomförs
Arbeta för att barn och unga får sin röst hörd och att barns och ungas medieinnehåll syns i internationella forum.	Alla.
Delta i nordiskt, europeiskt och internationellt samarbete bl.a. genom att bilda nätverk och genom utvecklings- och forskningsverksamhet och konferenser.	Alla.
Fortsättningsvis delta i Europeiska unionens nätverk Safer Internet.	Myndigheten för mediefostran, organisationer, mediebranschen, undervisnings- och kulturministeriet.
Utöva inflytande på global nivå genom att delta i planeringen och genomförandet av nya initiativ för att främja god mediekunnighet.	Forskarsamhället, organisationer, myndigheter.
Förmedla information om den egna verksamheten i olika internationella forum.	Alla.

Utkommit år 2013 i serien undervisnings- och kulturministeriets publikationer

- 1 Toiminta- ja taloussuunnitelma 2014–2017
- 2 Liikuntatoimi tilastojen valossa;
Perustilastot vuodelta 2011
- 3 Sivistystä vapaasti kaikille? Tutkimus kansalaisopistojen ja kansanopistojen esteettömyydestä
- 4 Yliopistojen tieteellinen ja taiteellinen toiminta sekä yhteiskunnallinen vaikuttavuus vuonna 2011. Yhteenveto yliopistoilta kerätyistä julkaisutiedoista
- 5 Taidetta arkeen; Selvitys valtion keinoista edistää prosenttiperiaatetta osana julkista rakentamista
- 6 Matkailu ja kulttuurin syke; Kulttuurin matkailullinen tuotteistaminen -toimintaohjelman 2009–2013 loppuraportti
- 7 Perusopetuksen laatutyö. Erilaisia tapoja ottaa laatukriteerit hallintaan
- 8 Koulujen alueelliset haasteet ja rahoituksen kohdentuminen
- 9 Opetus- ja kulttuuriministeriön älystrategia; OKM-KIDE
- 10 Mediakasvatus kuntien varhaiskasvatuksessa
- 11 Hyvä medialukutaito; Suuntaviivat 2013–2016
- 13 Good Media Literacy; National Policy Guidelines 2013–2016
- 14 Evaluation of the Academy of Finland
- 15 Linjaukset liikuntatutkimuksen tukemiseksi vuoteen 2017; Liikuntatutkimuksen suunta-asiakirja

Opetus- ja kulttuuriministeriö
Undervisnings- och kulturministeriet
Ministry of Education and Culture
Ministère de l'Éducation et de la culture

ISBN 978-952-263-220-3 (PDF)
ISSN-L 1799-0343
ISSN 1799-0351 (Online)

